

**O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim
Vazirligi**

Toshkent to‘qimachilik va yengil sanoat instituti

“Ijtimoiy fanlar” kafedrası

“Huquqshunoslik” fanidan

R E F E R A T

Mavzu: Ma’muriy huquq asoslari

Bajardi: 10-14 guruhi talabasi Shaukurova D.

Tekshirdi: U.S. Bozorov

Toshkent-2015

Reja:

- 1.Ma'muriy huquq tushunchasi, predmeti.**
- 2.Ma'muriy huquqiy munosabatlarning sub'ektlari.**
- 3.Ma'muriy huquqbuzarliklar va ma'muriy jazolar.**

1.Ma'muriy huquq tushunchasi, predmeti.

Ma'muriy huquq davlat boshqaruvini amalga oshirish jarayonida kelib chiqadigan turli ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladi. "Ma'muriyat" so'zi lotin tilida boshqarish ma'nosini bildiradi. Ma'muriy huquq O'zbekiston Respublikasi huquqiy tizimining mustaqil tarmoqi sifatida ijtimoiy munosabatlarning amal qilishi, rivojlanishi va to'xtatilishini urgatadi.

Ma'muriy huquq-ijro etuvchi hokimiyatning tashkil qilinishi va amal qilish jarayoni hamda davlat boshqaruvi faoliyatini amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy me'yorlar majmuidir.

Ma'muriy huquqning predmeti uning me'yorlari bilan tartibga solinadigan ana Shu ijtimoiy munosabatlardir. Ma'muriy huquqiy me'yorlarni davlat o'rnatadi. ular insonning xatti-harakatlarini yo'naltirishga xizmat qiladigan oddiy xulk-atvor qoidalarini emas, balki hokimiyat ko'rsatmalaridir.

Demak, ma'muriy huquq ma'muriy-huquqiy munosabatlarni tartibga soladi. Bu tartibga solish ma'muriy huquqning me'yorlari orqali amalga oshiriladi.

Ma'muriy huquq me'yorlari avallo davlat boshqaruvining printsiplarini belgilab beradi. Bu me'yorlar davlat boshqaruv organlarini tashkil etish tugatish masalalarini, ularning tizimini, maqsadi va vazifalarini, vakolatlar doirasini belgilab beradi. Ma'muriy huquq me'yorlari jamoat tashkilotlari va fuqarolarning boshqaruv sohasidagi huquq hamda burchlarini, davlat apparatiga xizmatga kirish qoidalarini ma'muriy huquqbuzarlik sodir etganlik uchun ma'muriy javobgarlik, masalalarini, yo'l harakati, savdo, ov qilish, oliy o'quv yurtlariga test orqali kirish va u erda ta'lim olish qoidalarini belgilab beradi.

Ma'muriy huquq me'yorlari ma'muriy huquqbuzarlik sanaluvchi xatti harakatlar doirasini belgilab beradi va unday harakatlar sodir etganlik uchun ma'muriy javobgarlik choralari belgilaydi.

Huquqning boshqa tarmoqlari kabi ma'muriy huquq o'z me'yorlarining oddiy arifmetik yig'indisi emas balki sistema, ya'ni ma'lum qoidalar asosida, bir tartibda belgilangan normalar yig'indisidir.

Ma'muriy huquq tomonidan tartibga solinadigan munosabatlarning ba'zilarini quyida ko'rib chiqamiz. Bo'lar:

1. Tashkiliy jihatdan biri ikkinchisiga buysunadigan davlat organlari o'rtasidagi munosabatlar (O'zR Vazirlar Mahkamasi bilan vazirliklar, qo'mitalar, hokimliklar);

2. Biri-biriga buysunmaydigan davlat idora organlari o'rtasida munosabatlar (ikki vazirlik, ikki hokimlik);

3. Davlat idora organlari va ularga buysunadigan korxonalar, muassasalar, tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlar;

4. Davlat idora organlari va jamoat birlashmalari o'rtasidagi munosabatlar;

5. Davlat idora organlari va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar.

Demak, yuqoridagilarga asoslangan holda aytadigan bo'lsak, - davlat boshqaruv organlarining ijrochilik va farmoyish beruvchilik faoliyatining samaradorligini oshirishga karatilgan tadbirlarning barchasi ma'muriy huquq normalari yordamida amalga oshiriladi.

Ma'muriy huquq me'yorlari boshqaruv organlari, korxona, muassasa va tashkilotlarni tashkil etish, o'zgartirish yoki ularni tugatish qoidalarini belgilab beradi.

Ma'muriy huquq me'yorlari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga asosan fuqarolarning huquqlarini, masalan, davlat xizmatiga kirish va xizmatini utash huquqini, davlat xizmatchilarining burch va majburiyatlarini aniqlab beradi, ko'p qoidalarni o'rnatadi va bu qoidalarning bo'zulganligi uchun javobgarlik belgilaydi (savdo, ov qilish, transport vositalaridan foydalanish va sh.k.)

Huquqiy munosabatlarni ma'muriy-huquqiy tartibga solish usulining o'ziga xosligi tomonlarning notengligi hisoblanadi: bir tomonning irodasi ustidan xukmronlik qiladi, ya'ni bir tomon hamma vaqt davlat boshqaruv organi bo'ladi va u davlat nomidan farmoyish berish huquqiga ega. Masalan, bir fuqaro o'z uyini sotmokchi bo'lsa, ikkinchi tomonning, ya'ni sotib oluvchining roziligi kerak bo'ladi. Agar vazirlik o'z karomogidagi mulkni birinchi korxonadan ikkinchi korxonaga olib borish to'g'risida buyruk bersa, birinchi korxona rozi bo'lmasa ham buyrukni bajarishga majbur.

Ma'muriy huquqiy me'yorlari bo'lgan davlat hokimiyati organlari va davlat boshqaruv organlarining huquqiy vakolatlari ma'muriy huquqning manbalari hisoblanadi.

Ma'muriy huquqning asosiy manbasi, Konstitutsiyamiz hisoblanadi. Konstitutsiyada davlat boshqaruv organlarining huquqiy maqomlari va ular faoliyatini tashkil etish asoslari, fuqarolarning asosiy huquq va majburiyatlari belgilab berilgan.

1. Konstitutsiyaviy qonunlar.
2. Joriy qonunlar.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari.
4. O'zbekiston Respublikasining Vazirlar Mahkamasi qarorlari.
5. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi Kodeksi. (1994 yil 22 sentyabr).
6. Vazirliklar, idoralar, qo'mitalarning buyruk va qarorlari.
7. Mahalliy boshqaruv organlarining farmoyish va qarorlari.
8. Davlat va nodavlat korxonalar (muassasalari) rahbarlarining buyruklari.
9. Korxonalar bo'linmalar rahbarlarining farmoyishlari.

Ma'muriy huquq konstitutsiyaviy, moliyaviy jinoyat, fuqarolik, mehnat kabi huquq sohalari bilan chambarchas bog'liq.

Ma'muriy huquq 2 qismdan iborat

1. umumiy.
2. maxsus

Umumiy qism-ma'muriy huquqning predmeti va tizimini, ma'muriy huquqning sub'ektlarini, davlat boshqaruvining shakli va usullarini ma'muriy ish olib borish qoidalarini, ma'muriy faoliyatda qonunning ustunligini ta'minlashning shakl va usullarini o'z ichiga oladi.

Maxsus qism- xalq xo'jaligining ayrim tarmoqlarini, ijtimoiy- madaniy, ma'muriy-siyosiy faoliyatini hamda tarmoqlararo boshqaruvini tashkil etish kabi maasllarni o'z ichiga oladi.

2.Ma'muriy huquqiy munosabatlarning sub'ektlari.

YUqorida ta'kidlanganidek, ma'muriy huquq davlatni boshqarish jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladi.

Davlat boshqaruvi O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida ko'rsatilgan quyidagi printsiplar asosida amalga oshiriladi.

1. davlat boshqaruvida xalqning keng ishtirok etish;
2. demokratik markazchilik;
3. fuqarolarning tengligi;
4. qonuniylik.

Ma'muriy huquqning sub'ektlari deganda davlat boshqaruvi jarayoni ishtirokchilari tuShuniladi. Ma'muriy huquqiy munosabatlar sub'ektlariga :

- a) davlat organlari ;
- b) mansabdor shaxslar;
- v) korxona, tashkilot, muassasa;
- g) jamoat birlashmalari;

Davlat boshqaruvi- davlat boshqaruv organlari va ularning mansabdor shaxslari tomonidan amalga oshiriladi.

Davlat organlari - davlat tomonidan tashkil etilib, davlat nomidan ish ko'radilar va uning manfaatini qo'riqlaydi. Davlat boshqaruv organlari davlat apparatining bir qismi bo'lib, o'z burchlarini bajarish uchun davlat tomonidan farmoyish berish huquqiga ega. Shuning uchun ular o'z vakolatlari doirasida, faoliyat ko'rsatish, huquqiy aktlar qabul qilish va Shu aktlarda ko'rsatilgan qoidalarni bajarilishini ta'minlash uchun tashkiliy ishlar olib borishi mumkin.

Davlat boshqaruv organlari xalq xo'jaligi, ijtimoiy-madaniy, ma'muriy-siyosiy sohalarda davlat vazifalarining amaliy bajarilishini tashkil etadi. Ular Prezidentga, hokimlarga va ular orqali xalq deputatlari kengashlariga buysunadi.

Davlat boshqaruv organlarini tashkil etish va ular faoliyatini yo'lga ko'yish huquqiy normalarda belgilanadi.

Davlat boshqaruv organlarining quyidagi asoslarga ko'ra tasnif qilishi mumkin:

1. kaysi xududda faoliyat ko'rsatish bo'yicha;
2. tashkil qilinishiga ko'ra;
3. vakolatning harakteri va hajmi asosida;
4. rahbarlikni tashkil etish bo'yicha;
5. moliyaviy mablag' bilan ta'minlash sohasida.

1. Kaysi xududda faoliyat ko'rsatishi bo'yicha davlat boshqaruv organlari oliy, mahalliy va markaziy organlarga bo'linadi.

Oliy organlar-O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, Vazirlar Mahkamasi, Qoraqalpog'istonda Vazirlar Kengashi. Ular faoliyati butun O'zbekiston Respublikasi xududida yoki Qoraqalpog'iston Respublikasi xududida tashkil etiladi. Bundan tashqari, ular markaziy organlarning faoliyatini birlashtiradilar va ular ustidan nazorat o'rnatadi.

Markaziy organlar- vazirliklar, vazirlar, davlat qo'mitalari, Vazirlar Mahkamasi koshidagi tashkil qilingan organlar respublika miqyosida faoliyat

ko'rsatayotgan assotsiatsiyalar, deportamentlar, palatalar, banklar. Ularning hammasining faoliyati respublika miqyosida bo'ladi.

Mahalliy organlar- hokimlar, hokimiyatning bo'lim va boshqarmalari, korxonalarning, muassasalarning ma'muriyati. Mahalliy organlar viloyat tuman, shahar miqyosida faoliyat ko'rsatadi.

2. Davlat boshqaruv organlarining tashkil qilinishiga ko'ra:

- Prezident farmoniga ko'ra tashkil qilinadigan organlar;
- hokimlarning qaroriga ko'ra tashkil qilinadigan organlar;
- Vazirlar Mahkamasi tomonidan tashkil qilinadigan organlar;
- vazirliklar va davlat qo'mitalari, assotsiatsiya, korporatsiya, kontsern;
- uyushma kompaniyalar tomonidan tashkil qilinadigan organlar;
- respublika miqyosida banklar tomonidan tashkil qilinadigan organlarga bo'linadi.

3. Vakolatning harakteri va hajmiga ko'ra: davlat boshqaruv organlari umumiy vakolatli, sohalararo vakolatli, bir tarmoq bo'yicha vakolatli organlarga bo'linadi. Umumiy vakolatli organga Prezident boshchiligidagi Vazirlar Mahkamasi, hokimlar boshchiligidagi hokimiyatlar, sohalararo vakolatli organga davlat qo'mitalari, bir tarmoq bo'yicha vakolatli organga vazirliklar kiradi.

4. Respublikani tashkil etish bo'yicha: boshqaruv organlari kollegial organga (davlat qo'mitalari, assotsiatsiyalar, korporatsiyalar, uyushmalar, banklar, aksionerlik jamiyatlari) hamda yakka boshqariladigan organlarga (Vazirlar Mahkamasi, vazirliklar, hokimiyatlar, ularning bo'lim va boshqarmalari, korxonalarning, muassasalarning va tashkilotlarning rahbarlari)ga bo'linadi.

5. Moliyaviy mablag' bilan ta'minlanishiga ko'ra: davlat boshqaruv organlari byudjet organlariga (Masalan, ichki ishlar organlari) va xo'jalik hisobidagi organlarga bo'linadi. Byudjet organlar davlat tomonidan ta'minlanadi. Xo'jalik hisobidagi organlar o'z faoliyati yoki o'zlari buysunadigan korxonalarning xo'jalik faoliyati olingan foydadan ajratilgan mablag' hisobiga ta'minlanadi.

Davlat boshqaruv organlari vazifasi umumiy bo'lgan tizimni tashkil etadi. Bu tizimning tashkiliy asosi-demokratik markazchilikdir. Bu printsip umumiy davlat va mahalliy maqsadga etishda asosiy rol uynaydi.

Davlat boshqaruv organlarini holatini ko'rib chiqamiz.

1. Oliy ijro etish va farmoyish berish faoliyatiga ega bo'lgan organ Prezident boshchiligidagi Vazirlar Mahkamasidir. Vazirlar Mahkamasining tarkibini Respublika Prezidenti tuzadi va u Oliy Majlis tomonidan tasdiqlanadi. Vazirlar Mahkamasining tarkibiga Qoraqalpog'iston xukumatining boshlig'i ham kiradi.

2. Mahalliy ijro etuvchi va farmoyish beruvchi organlar-hokimiyatlardir. Hokimiyatlar o'z vazifalarini hokim rahbarligida bajaradilar. Mahalliy hokimiyat organlarining ixtiyoriga quyidagilar kiradi:

- qonuniylik, huquqiy targ'ibotni va fuqarolarning xavfsizligini ta'minlash;
- xududlarda iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlantirish;
- mahalliy byudjetni shakllantirish va uni ijro etish, mahalliy soliq yigimlarni belgilash, byudjetdan tashqari jamg'armalarni xosil qilish;
- mahalliy kommunal xo'jalikka rahbarlik qilish;
- atrof-muxitni muhofaza qilish;

- fuqarolik holati aktlarini kayd etishni ta'minlash;
- normativ hujjatlarni qabul qilish hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga va Respublika qonunlariga zid kelmaydigan boshqa vakolatlarni amalga oshirish.

3. Korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning ma'muriyati. Ma'muriyat-bu mansabdor shaxslarning guruhi bo'lib, unga rahbar, uning yordamchilari, muxandis - texnik mutaxassislar va boshqaruv ishi bilan Shugullanuvchi boshqa xizmatchilar kiradi.

Ma'muriy huquqiy munosbatlarning bir tomoni sifatidan davlat xizmatchilari ham katnashadilar. Chunki ular davlat boshqaruv organi vazifasini bajaruvchi sub'ektlardir.

davlat xizmatchilari xodimlardan (ishchilar, dexkonlar...) moddiy ishlab chiqarish xususiyatlari bilan ajratib turadi. Xodimlar ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lsalar, davlat xizmatchilari o'z faoliyati davomida xech qanday moddiy boylik ishlab chiqarmaydilar.

Davlat xizmatchisi o'z vazifalarini hajmiga ko'ra 4 guruhga bo'linadi:

1. yordamchi xodimlar (kotiblar, o'qituvchilar...);
2. mutaxassislar (shifokorlar, o'qituvchilar...);
3. mansabdor shaxslar (rektor, direktor...);
4. hokimiyat vakili (militsiya, soliq inspektori...).

Davlat boshqaruv organlari tomonidan o'z oldiga qo'yilgan vazifalarni bajarish jarayonida qo'llanilayotgan boshqaruv harakatlari ko'rinishi jihatidan davlat boshqaruvi shakllari deb ataladi. Boshqaruvni tashkil etish yuridik holatlarning kelib chiqishiga sabab bo'lishi mumkin, lekin bunday holatlar paydo bo'lmasligi ham mumkin.

Shuning uchun boshqaruv shakllari 2 guruhga:

1. huquqiy;
2. nohuquqiy bo'linadi.

Ma'muriy huquqda davlat boshqaruvi quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

1. huquqiy aktlarni qabul qilish;
2. tashkiliy ishlarni o'tkazish;
3. moddiy texnik tadbirlarni qo'llash.

Boshqaruv jarayonidagi muayyan vazifalarni bajarishda shaxslarning irodasi va ongiga ta'sir ko'rsatuvchi turli usullardan foydalaniladi. Bu boshqaruv usullari deb ataladi.

Ular quyidagilar:

1. ishontirish;
2. majburlash.

Ishontirish davlat boshqaruvining hamma katnashchilariga nisbatan qo'llanishi mumkin bo'lsa, majburlash esa boshqaruv qoidalarini bo'zgan shaxslarga nisbatan qo'llaniladi. Boshqaruv jarayonida bir qancha hujjatlar qabul qilinadi.

Davlat boshqaruv aktlari quyidagi asoslar bo'yicha tasniflanadi:

1. yuridik xususiyati bo'yicha huquqiy aktlar normativ va yakka (ma'muriy) aktlarga bo'linadi. Normativ aktlar asosan o'zok vaqtga va ko'p marta

qo'llanishga muljallanadi. YAkka huquqiy aktlar esa bir marta yoki muayyan holatda qo'llanishga muljallangan bo'ladi.

2. makondagi (xududdagi) harakati bo'yicha davlat boshqaruv aktlari respublika miqyosidagi aktlarga hamda mahalliy miqyosidagi harakat qiluvchi aktlarga bo'linadi.

3. Qancha muddatgacha amalda bo'lishiga ko'ra davlat boshqaruv aktlari muddati cheklangan va cheklanmagan aktlarga bo'linadi.

4. aktning kaysi organ tomonidan qabul qilinishiga ko'ra ham davlat boshqaruv aktlari bir necha turga bo'linadi (farmon, farmoyish, qaror...).

5. Akt qabul qiluvchi organlarning vakolatiga ko'ra boshqaruv aktlari: umumiy, sohaviy va tarmoqlararo aktlarga bo'linadi.

6. shakli bo'yicha boshqaruv aktlari yozma va ogzaki aktlarga bo'linadi.

3.Ma'muriy huquqbuzarliklar va ma'muriy jazolar.

O'zbekiston Respublikasi "Ma'muriy javobgarlik to'g'risida"gi Kodeksining 10-moddasida ma'muriy huquqbuzarlik tushunchasi berilgan. Ya'ni, ma'muriy huquqbuzarlik deganda, qonun hujjatlariga binoan ma'muriy javobgarlikka tortish nazarda tutilgan shaxsga, fuqaroning huquqlari va erkinliklariga, mulkchilikka, davlat va jamoat tartibiga, tabiiy muxitga tajavuz qiluvchi gayriqonuniy, kasddan yoki extiyotsizlik orkasida sodir etilgan harakat yoki harakatsizlik tuShuniladi.

Huquqbuzarlikning barcha xususiyatlari hisobga olinib, uni amaldagi qonunlarga binoan jinoiy javobgarlikka tortishi mumkin emas, deb hisoblangan takdirda, bu huquqbuzarlikka nisbatan ma'muriy javobgarlik amalga oshiriladi.

Ma'muriy huquqbuzarlik uch xil alomatni o'z ichiga oladi:

1. aybdorlik;
2. gayriqonuniy harakat yoki harakatsizlik;
3. javobgarlikka tortish.

Ma'muriy qonunchilik tomonidan takiklangan harakat yoki harakatsizlik gayriqonuniy harakat yoki harakatsizlik deb hisoblanadi.

Aybdorlik kasddan yoki extiyotsizlik natijasida yuzaga kelishi mumkin. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik tugrsidagi Kodeksning 11-moddasiga binoan, ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxs o'z harakati yoki harakatsizligining gayriqonuniy ekanligini bilgan bo'lsa, zararli okibatlarini oldindan bilgan va Shuni istagan yoki bu okibatlarning kelib chiqishiga ongli ravishda yo'l kuygan bo'lsa, bunday ma'muriy huquqbuzarlik kasddan sodir etilgan hisoblanadi.

Mazkur Kodeksning 12-moddasiga binoan esa, agar ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxs o'z harakati yoki harakatsizligi zararli okibatlarga olib kelishi mumkinligini oldindan ko'rgan bo'lsa ham, lekin kaltabinlik bilan uning oldini olish mumkin deb uylagan bo'lsa yoxud bunday okibatlarning kelib chiqishi mumkinligini oldindan bilmagan bo'lsa, bunday ma'muriy huquqbuzarlik extiyotsizlik orkasida sodir etilgan deb hisoblanadi.

Ma'muriy huquqbuzarlik sub'ekti: 16 yoshga to'lgan, muomalaga layokatli fuqarolar mansabdor shaxslar, xorijiy davlat fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan

shaxslar, harbiy xizmatchilar, ichki ishlar organlarining oddiy va boshliklar tarkibidagi shaxslar bo'lishlari mumkin.¹

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chikuvchi asosiy muassasalar quyidagilar hisoblanadi:

- tuman (shahar) sudining ma'muriy ishlar bo'yicha sud'yasi;
- shahar, qishloq, ovul fuqarolarining o'zini-o'zi boshqarish organlari koshidagi ma'muriy komissiyalar;
- ichki ishlar organlari, davlat inspeksiyasi organlari (mansabdor shaxslar) va qonunda nazarda tutilgan hamda vakolat berilgan boshqa organlar (yongin nazorati, xavo va suv transporti organlari va boshqalar).

Ma'muriy huquqbuzarlik turlari.

1. fuqarolarning huquq va erkinliklariga tajavuz qiluvchi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

2. aholi sogligini muhofaza qilish sohasidagi ma'muriy huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

3. mulkka tajavuz qiluvchi ma'muriy huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

4. tabiiy muxitni muhofaza qilish va tabiatdan foydalanish sohasidagi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

5. sanoat, ko'rilish va issiklik hamda elektr energiyasidan foydalanish sohasidagi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

6. qishloq xo'jaligidagi huquqbuzarliklar veterinariya-sanitariya qoidalarini bo'zganlik uchu ma'muriy javobgarlik;

7. transportdagi yo'l xo'jaligi va aloqa sohasidagi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

8. fuqarolarning turar joy huquqlariga taallukli kommunal xizmat va obodonlashtirish sohasidagi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

9. savdo, tadbirkorlik va moliya sohasidagi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

10. odil sudlovga tajavuz qiluvchi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

11. jamoat tartibiga tajavuz qiluvchi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

12. boshqarishning belgilangan tartibiga tajavuz qiluvchi huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlik;

Ma'muriy javobgarlik - aybdorga nisbatan ma'muriy huquq normalarida ko'zda tutilgan doirada jazo qo'llashdir.

Ma'muriy jazo-ma'muriy huquqbo'zarni qonunlarga rioya etish, turmush qoidalarini xurmat qilish ruxida tarbiyalash hamda Shu huquqbo'zarni o'zi tomonidan ham yangi huquqbuzarlik harakatlari sodir etilishining oldini olish maqsadida qo'llaniladi.

Ma'muriy huquqbuzarlik harakatlari uchun quyidagi ma'muriy jazo choralari qo'llaniladi:

¹ O'zbekiston Respublikasining ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. 13-modda. T.Adolat 2008 y

1. Jarima-ma'muriy huquqbuzarlik sodir etishda ayblangan shaxsdan davlat hisobiga pul undirishdir. Jarimaning mikdori ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilgan vaqtdagi, davom etayotgan ma'muriy huquqbuzarlik uchun esa bu huquqbuzarlik aniqlangan vaqtdagi belgilab qo'yilgan eng kam oylik ish haqidan kelib chikkan holda belgilanadi.

Fuqarolarga solinadigan jarimaning eng kam mikdori eng kam ish haqining ellikdan bir qismidan, mansabdor shaxslarga esa-undan bir qismidan kam bo'lmasligi kerak.

Fuqarolarga solinadigan jarimaning eng ko'p mikdori eng ko'p ish haqining besh baravaridan, mansabdor shaxslar uchun esa- un baravaridan oshmasligi kerak.

Qonunda belgilangan ayrim huquqbuzarliklar uchun fuqarolarga eng kam oylik ish haqining un baravarigacha, mansabdor shaxslar uchun esa un besh baravarigacha solinishi mumkin.²

2.Haqini to'lash sharti bilan olib ko'yish- ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etilishiga sabab bo'lgan yoki bevosita ashyo bo'lgan buyumni haq to'lash sharti bilan olib ko'yish, Shu ashyoni majburiy tarzda tortib olib, uni keyinchalik sotib yuborish hamda sotishdan tushgan pulni ashyoning sobik egasiga tortib olingan ashyoni sotish harajatlarini chegirib tashlangan holda topshirishdan iboratdir.³

Ukotar qurollar va uk-dorilarni haqini to'lash sharti bilan olib ko'yish asosiy tirikchiligi ovchilik bo'lgan shaxslarga nisbatan qo'llanilishi mumkin emas.

3.Musodara qilish - ma'muriy huquqbuzarlik harakatini sodir etish quroli hisoblangan yoki bevosita ashyo bo'lgan buyumni musodara qilish, Shu ashyoning haqini to'lamasdan majburiy tarzda davlat mulkiga o'tkazishdan iborat bo'lib, bu chora: tuman (shahar) sudining ma'muriy ishlar bo'yicha sud'yasi tomonidan; bojxona organlari tomonidan (O'zb.Res. MJTKning 27-moddasida kayd etilgan hollarda) qo'llanilishi mumkin.

Ukotar qurollar va uk-dorilarni, boshqa ov qurollarini musodara qilish asosiy tirikchiligi ovchilik bo'lgan shaxslarga nisbatan qo'llanilishi mumkin emas.⁴

4. Maxsus huquqdan maxrum qilish-muayyan shaxsni unga berilgan maxsus huquq(transport vositalarini boshqarishdan, ov qilish huquqi)dan maxrum qilish chorasi tuman (shahar) ma'muriy ishlar sud'yasi tomonidan uch yilgacha muddatga qo'llaniladi.⁵

Nogironligi tufayli transport boshqaruvchilarga, asosiy tirikchiligi ovchilik bo'lgan shaxslarga nisbatan bu jazo chorasi qo'llanilishi mumkin emas.

5. Ma'muriy kamokka olish.-bu jazo chorasi ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarga nisbatan uch sutkadan un besh sutkagacha muddatga, favqulotda holat tartibi sharoitida esa jamoat tartibiga tajavuz qilganligi uchun-uttiz sutkagacha muddatga qo'llaniladi. Ma'muriy jazo tuman (shahar) ma'muriy sud'yasi tomonidan, favqo'lodda holat tartibi sharoitida esa, Shunigdek, harbiy komendant yoki ichki ishlar organi boshlig'i tomonidan belgilanadi.

² O'zbekiston Respublikasining MJTK.25-moddasi

³ Mazkur kodeksning 26-moddasi

⁴ Mazkur kodeksning 27-moddasi

⁵ Mazkur kodeksning 28-moddasi

Bu jazo chorasini xomilador ayollarga, uch yoshgacha bolasi bo'lgan ayollarga, un turt yoshgacha bo'lgan bolasini yakka o'zi tarbiyalayotgan shaxslarga, un sakkiz yoshga tilmaganlarga, birinchi va ikkinchi guruh nogironlariga qo'llanilishi mumkin emas.

Ma'muriy huquqbuzarlikka nisbatan qo'llaniladigan jazo me'yoriy hujjatlarga aniq rioya qilgan holda belgilanadi. Jazo berishda huquq bo'zarlikning o'ziga xos xususiyati, huquqbo'zarning shaxsi, uning aybdorlik darajasi, mulkiy axvoli, javobgarlikni engillashtiruvchi va ogirlashtiruvchi holatlar hisobga olinadi.

Javobgarlikni engillashtiruvchi holatlar jumlasiga quyidagilar kiradi (O'zR MJ 31-m): aybdorning o'z qilmishidan chin kungildan po'shaymon bo'lishi, aybdorning huquqbuzarlik harakati okibatlarining oldini olish, etkazilayotgan ziyonni ixtiyoriy ravishda to'lashi yoki etkazgan zararni bartaraf etishi; huquqbuzarlik harakatini kuchli ruxiy xayajon ta'siri ostida yoki shaxsiy yoxud oilaviy mushqo'l muammolari okibatida sodir etishi; huquqbuzarlik harakatini kurkitish, majbur etish ta'sirida yoxud xizmat yuzasida, moddiy yoki boshqa karamlik tufayli sodir etilishi; huquqbuzarlik harakatining voyaga etmagan shaxs tomonidan sodir etilishi; huquqbuzarlik harakatining xomilador ayol yoki un turt yoshgacha bo'lgan bolasini yakka o'zi tarbiyalayotgan shaxs tomonidan sodir etilishi.

Javobgarlikni ogirlashtiruvchi holatlar: vakolatli shaxslarning ogoxlantirishlariga karamay, qonunga xilof harakatlarni davom ettirish; ma'muriy jazoga tortilgan shaxsning bir yil mobaynida yana o'sha turdagi huquqbuzarlik harakati sodir etishi; huquqbuzarlikning ilgari sudlangan shaxs tomonidan sodir etilishi; voyaga etmagan shaxsni huquqbuzarlikka tortish; huquqbuzarlik harakatining tabiiy ofat yoki boshqa favqo'lodda holat paytida sodir etilishi; huquqbuzarlikning mast holatda sodir etilishi.

GLOSSARIY.

Qasd -shaxsning huquqqa xilof xatti-harakatini sodir qilayotgan paytida, bu harakatning huquqqa xilofililigini, uning oqibatini keltirib chiqarishiga ongli ravishda yo'l qo'yishidir.

Huquq normasi - huquq tizimining birlamchi unsuri bo'lib, u davlat tomonidan o'rnatiladigan hokimiyat harakteriga ega bo'lgan xatti-harakat qoidasidir.

Huquq tarmog'i-bir turdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi yuridik normalar va huquq institutlarining alohida majmui.

Sub'ektiv huquq - fuqaroviy tashkilotning o'z manfaatlarini qondirish bilan bog'liq bo'lgan maqsadiga erishish yo'lida amalga oshirishi mumkin bo'lgan xatti-harakatlari qonun orqali ta'minlangan chora

Ma'muriy-boshqaraman, boshqaruvchi ma'nosini anglatadi.

Ma'muriy huquq-davlat boshqaruvini tashkil etish tartibi va boshqaruvni amalga oshirish normalarini o'z ichiga olgan huquqning aloxida tarmog'i.

Davlat boshqaruvi-ijtimoiy boshqaruvning asosiy turi.

Prokuratura-nazorat organi.

Davlat boshqaruv organlari-ijro etish va farmoyish berish faoliyatini amalga oshiradi.

Ma'muriy huquqiy norma-davlat tomonidan o'rnatilgan va bajarishi shart bo'lgan qoida.

Ma'muriy huquqbuzarlik-ma'muriy qoidalarning bo'zilishidir.

Ma'muriy prosess-ma'muriy huquq normalarini amalga oshirish jarayohni.

Jarima - jarima aybdordan davlat daromadiga ushbu Kodeksda belgilangan miqdorda pul undirishdir.

Jarima eng kam oylik ish haqining besh baravaridan olti yuz baravarigacha miqdorda belgilanadi.

QONUN - davlat hokimiyatining oliy vakillik va qonunchilik hokimiyati organi tomonidan yoki bevosita halqning xohish - irodasiga ko'ra (masalan, referendum o'tkazish yo'li bilan) qabul qilingan, qoida tariqasida eng muhim ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi yuridik hujjat.

MA'MURIYAT (lot. administratio - boshqarish) - 1. Keng ma'noda: davlatning boshqarishga oid barcha faoliyati. Umumdavlat ma'muriyatini davlatning ijro etuvchi va farmoyish beruvchi organlari tashkil qiladi. AQSH va bir qator boshqa Prezidentlik respublikalarida davlat boshlig'i huzuridagi mahkamaning nomi.

YURISDIKSIYA (lot. jurisdictio - sud prosessi, jus - huquq va diso - gapiraman) - tegishli davlat organlarining qonun (yoki boshqa normativ hujjat) bilan belgilangan huquqiy nizolarni hamda qonunni buzish to'g'risidagi ishlarni hal qilish, ya'ni shaxs yoki boshqa huquq sub'ekti xatti-harakatlarini qonuniyligi nuqtai nazaridan baholash, qonunni buzuvchilarga yuridik choralarni qo'llash vakolatlari majmui.

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, ma'muriy huquq-davlatni boshqarishga oid ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquq sohasidir. Ma'muriy huquq normalari boshqaruv apparatini tashkil qilish tartibi va uning faoliyatini, mansabdor shaxslar va fuqarolarning huquq va majburiyatlarini belgilab beradi. O'zbekiston Respublikasida ma'muriy huquq davlat organlarining xalq xo'jalik tarmoqlarini boshqarishga, ijtimoiy tartibni, fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini muhofaza qilish va boshqalarga doir faoliyatini tartibga soladi. Ma'muriy organlar tomonidan yuridik va jismoniy shaxslarning tartibbo'zarliklari uchun belgilanadigan ma'muriy javobgarlik jinoiy javobgarlikka nisbatan engil javobgarlik hisoblanadi. Ma'muriy jazo turlari ma'muriy sud tomonidan belgilanadi. Har bir inson O'zbekiston Respublikasi ma'muriy javobgarlik kodeksi qoidalariga, davlatimiz ma'muriy hokimiyat organlarining me'yoriy hujjatlariga amal qilishi talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-T.:O'zbekiston 2008.
2. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. T.: "Adolat", (yangi kiritilgan o'zgartirish va qo'shimchalari bilan)2005.
3. I.Karimov "YAngilanish va barqaror taraqqiyot yo'lidan yanada izchil harakat qilish, xalqimiz uchun farovon turmush sharoiti yaratish-asosiy vazifamizdir", O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasi, "Xalq so'zi", 13 fevral' 2007 yil
- 4.SH.SHoraximov «O'zbekiston Respublikasi fuqarolik protsessual huquqi». «Davlat organlari va boshqa, Shuningdek mansabdor shaxslarning xatti-harakatlari «qarorlari» ustidan berilgan shikoyat va arizalar bo'yicha ishlarni yuritish» T., Adolat. 2008. 306-323 b.
- 5.E.Xojiev, T.Xojiev «Ma'muriy huquq» T., 2008
5. S.M Qosimbekova, D.A Qurbanova, J.A YAkubova, S. A. Ishanxo'jaev «HuquqShunoslik, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi». Ma'ruzalar matni. TDIU. 2006.
- 6.S.Qosimbekova «HuquqShunoslik, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi» fani bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. T. TDIU. 2006.50-65-b